

UDC (УДК) 343.163+343.195«18/19»
JEL Classification: K 41

Горбачов Василь Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
адвокат Донецької обласної колегії адвокатів
e-mail: gorvp582@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8632-8768

ВПЛИВ ПРОКУРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Анотація. Проаналізовано ступінь впливу прокуратури на формування та діяльність суду присяжних у Російській імперії. Здійснюючи нагляд за діяльністю комісій зі складання списків присяжних засідателів, а також беручи участь у їх роботі та у формуванні в судовому засіданні конкретного складу суду присяжних, прокуратура опосередковано впливала на результати розгляду кримінальної справи. А діяльність прокуратури в судовому засіданні, як сторони кримінального процесу, безпосередньо впливала на судові рішення. Водночас обґрунтована юридична позиція обвинувача та переконливість доказів не завжди гарантували обвинувальний вердикт суду присяжних.

Ключові поняття: прокуратура, прокурор, суд присяжних, присяжні засідателі, нагляд, міністерство юстиції.

Gorbachov Vasily,
PhD in law, Associate Professor,
Lawyer of the Donetsk Regional Bar Association
e-mail: gorvp582@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8632-8768

INFLUENCE OF THE PROSECUTOR'S OFFICE ON THE FORMATION AND ACTIVITY OF THE JURY TRIAL IN THE RUSSIAN EMPIRE

Abstract. The article analyzes the degree of influence of the Prosecutor's office on the formation and activity of the jury trial in the Russian Empire. As a result of the judicial reform of 1864 in the Russian Empire, a jury trial was created and the Prosecutor's office was reformed. The prosecutor became a party of the prosecution in the trial. At the same time, the Prosecutor's office also retained its supervisory function in relation to the courts, so it had the opportunity to influence the formation and activities of the jury trial.

The Prosecutor's office supervised the activities of the commissions for the preparation of general and regular lists of jurors, and since 1884 the prosecutors were members of this Commission. The Minister of justice ordered prosecutors to supervise the activities of these commissions, and that the lists of jurors included persons «morally and socially trustworthy» and did not include persons who in the performance of the duties of jurors showed «a clear misunderstanding of the tasks of the court». In some cases, the Prosecutor's office ordered the police to conduct checks on the behavior of jurors and even covert surveillance of them.

At the trial the Prosecutor had the right to declared recusal a certain number of jurors without explanation. In some cases, the Prosecutor's office declared recusals for tactical reasons. At the hearing the Prosecutor's office defended its position before the jury trial in a contest with the defense. The influence on the jurors depended largely on the experience and activity of the public Prosecutor, on his skillful support of the prosecution. In general, prosecutors had a positive attitude to the jury trial.

It is concluded that, by supervising the activities of the commissions for drawing up lists of jurors, as well as participating in their work and in the formation of a specific composition of the jury in the court session, the Prosecutor's office indirectly influenced the results of the criminal case. And the activity of the Prosecutor's office in the court session, as the parties of criminal process directly influenced the decisions of the court of juries.

Key concepts: Prosecutor's office, prosecutor, jury trial, jurors, supervision, Ministry of Justice.

Вступ

Одним із нових правових інститутів кримінального процесуального права сучасної України є суд присяжних. Конституція 1996 року закріпила, що у визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних. Однак безпосередньо порядок їх діяльності було врегульовано лише Кримінальним процесуальним кодексом у 2012 році. У зв'язку з нетривалим періодом існування в Україні суду присяжних корисним є вивчення його історичних коренів і взаємовідносин з прокуратурою. У Російській імперії, до якої входили території сучасної України, суд присяжних був створений у результаті судової реформи 1864 року та проіснував до встановлення Радянської влади.

Питання взаємовідносин прокуратури та суду присяжних у дореволюційний період розглядалися в дослідженнях М. Громницького, Г. Джаншиєва, А. Коні, М. Муравйова, М. Розіна, В. Случевського, Д. Тальберга, І. Фойницького, І. Щеглової та ін. У радянський період та на сучасному етапі діяльність прокуратури в судових стадіях досліджували В. Бессарабов, В. Галузо, О. Звягінцев, О. Іванова, С. Казанцев, В. Клочков, Р. Савуляк, В. Сухонос та ін. Певні аспекти діяльності прокуратури знайшли відображення в роботах О. Демічева, К. Краковського, М. Немитіної, П. Щербини, О. Ярмиша та інших дослідників. Однак у цих дослідженнях недостатньо розкрито взаємовідносини прокуратури та суду присяжних.

У зв'язку з цим метою статті є з'ясування ступеня впливу прокуратури на формування та діяльність суду присяжних у Російській імперії.

1. Участь прокуратури у формуванні складу присяжних засідателів

У результаті судової реформи 1864 року в Російській імперії було створено суд присяжних і реформовано прокуратуру, яка стала стороною обвинувачення в судовому процесі. Крім того, прокуратура зберегла і наглядову функцію щодо судів, тому вона мала можливість впливати на формування та діяльність суду присяжних.

Присяжні засідателі обиралися з місцевих жителів. Для цього в кожному повіті особливі тимчасові комісії, призначені повітовими земськими зборами, щорічно складали загальні та чергові списки присяжних засідателів. До загальних списків включалися всі місцеві жителі, які мали право бути обраними в присяжні засідателі в наступному році. А до чергових списків із загальних списків включалися лише ті особи, які наступного року мали призиватися до участі у судових засіданнях

(ст.ст. 81, 83–88, 98 Заснування судових установлень).

У комісії зі складання чергових списків присяжних засідателів крім осіб, призначених повітовими земськими зборами, додатково включалися повітовий предводитель дворянства і мировий суддя повітового міста (ст. 97 ЗСУ). А в 1884 і 1887 рр. для поліпшення діяльності цих комісій закон додатково включив до них й інших посадових осіб (голову місцевого з'їзду мирових суддів, голову повітової земської управи, міського голову тощо). Включення конкретних осіб до чергового списку залежав від розсуду комісії, яка до нього повинна була включати тільки осіб, здатних, на її думку, «за своїми моральними якостями та з інших причин» до виконання обов'язків присяжних засідателів (ст. 99 ЗСУ).

Міністр юстиції, який одночасно був і генерал-прокурором, покладав на зазначені комісії моральну відповідальність «за невдалий вибір осіб, яким довірені вищі інтереси правосуддя та охорона громадської й приватної безпеки» [1, с. 260–261]. Він зазначав, що рівень присяжних визначався ступенем сумлінності, старанності та уваги комісії, вкладених у складання списків. Міністр вважав, що «уміле і обачне складання загальних і чергових списків присяжних засідателів є вихідна точка і наріжний камінь усього їх заснування» [2, с. 74]. Однак на практиці до чергових списків часто включалися особи, які не відповідали вимогам закону. Крім того, у зв'язку з тим, що від виконання обов'язків присяжних засідателів ухилялися привілейовані стани та купці, в багатьох повітах до списків включалися тільки селяни, серед яких нерідко не було грамотних осіб [3, с. 34–36].

Після проведення судової реформи прокуратура не брала жодної участі у складанні загальних та чергових списків присяжних засідателів. Однак прокурор Одеської судової палати Е. Я. Фукс, розглядаючи обрання присяжних засідателів як справу першорядної важливості, у 1872 році зобов'язав прокурорів здійснювати ретельне спостереження за правильністю виконання своїх обов'язків тимчасовими комісіями зі складання списків присяжних засідателів. Про безладдя та упущення в цьому питанні прокурори повинні були повідомляти головам цих комісій або губернаторам, а у разі безуспішності цього або в більш важливих випадках – прокурору судової палати [4, с. 37]. І на практиці прокурори приділяли увагу цьому питанню. Вони відзначали, що в багатьох місцях тимчасові комісії існували номінально, а їх функції фактично виконували предводителі дворянства, повітові управи тощо

[5, с. 282]. У зв'язку з наявними недоліками в діяльності цих комісій надалі відбулися законодавчі зміни.

Загальні списки присяжних засідателів перевірялися і виправлялися губернаторами (ст. 94 ЗСУ); прокуратура в їх перевірці участі не брала. Проте закон від 12.06.1884 у зв'язку зі специфікою національного складу населення 9 західних губерній (зокрема, Київської, Волинської, Подільської) перевірку в них загальних списків присяжних засідателів поклав на особливі губернські комісії, до яких було включено прокурорів окружних судів. Ці комісії мали право без зазначення причин виключати зі списків осіб, яких вони не визнавали можливим допустити до виконання обов'язків присяжного засідателя. Однак закон від 28.04.1887 затвердження в західних губерніях загальних списків присяжних засідателів передав одноосібній владі губернаторів.

Що стосується повітових комісій зі складання чергових списків присяжних засідателів, то закон від 12.06.1884 включив до їх складу товаришів прокурора окружного суду (ст. 97 ЗСУ)*. У результаті ці списки стали складатися за безпосередньої участі прокуратури. Залучення прокуратури до роботи цих комісій, на думку урядової комісії, яка розглядала питання вдосконалення судового законодавства, мало «найсприятливіші наслідки». Тому урядовою комісією було прийнято пропозицію про залучення прокуратури до перевірки й загальних списків присяжних засідателів [6, с. 73, 74, 84, 108].

Деякі дослідники (Н. Єфремова та М. Немітіна) негативно оцінюють включення представників прокуратури до комісій, вважаючи це посиленням контролю з боку адміністрації за складанням чергових списків присяжних засідателів. Однак О. Демічев вважає, що таке включення «принесло для здійснення цілей правосуддя, швидше, позитивний ефект, ніж негативний» [7, с. 181–182]. З такою позитивною оцінкою варто погодитися, оскільки завданням прокуратури був нагляд за законністю в діяльності цих комісій, на що її орієнтувало й міністерство юстиції.

Практика показала, що, незважаючи на позитивні результати реалізації законів 1884 і

1887 рр., у діяльності комісій зі складання чергових списків присяжних засідателів були суттєві недоліки: здебільшого вони збиралися не в повному складі, а складені ними списки не завжди відповідали вимогам закону. У зв'язку з цим циркуляром від 04.06.1888 № 15057 міністр юстиції зобов'язав працівників прокуратури, які входили до складу цих комісій, спостерігати за правильним складанням чергових списків присяжних засідателів, переглядати їх найретельнішим чином і разом з тим, взаємодіючи з головами комісій, вживати всіх відповідних заходів до того, щоб їх засідання призначалися на такий час, що був найбільш зручним для прибуття всіх членів комісій, особливо мирових суддів [8, с. 87–88].

Наказ міністра юстиції 1896 року зобов'язав працівників прокуратури ретельно виконувати свої обов'язки щодо участі у складанні зазначених списків, «з повною неупередженістю» спостерігати виключно за тим, щоб у списки включалися особи «в моральному і суспільному відношенні благодійні і здатні розумно і чесно виконувати обов'язок присяжного засідателя» [9, с. 56–57]. А в циркулярі від 15.12.1900 № 37669 міністр юстиції роз'яснив, що працівники прокуратури, які беруть участь у складанні списків, мають діяти тільки в якості охоронців законності та судового порядку, водночас мають зберігати «повну неупередженість і ні в якому разі не задаватися поглядами або міркуваннями обвинувальної властивості» [2, с. 74].

Однак надалі позиція міністерства юстиції змінилася. Це було пов'язано з тим, що однією з причин ухвалення великої кількості виправдувальних вироків уряд убачав у незадовільному, з його погляду, складі присяжних засідателів. Тому, коли кількість виправдувальних вироків значно збільшилася, міністр юстиції І. Г. Щегловітов з метою посилення кримінальної репресії направив прокурорам судових палат секретний циркуляр від 25.02.1912 № 14146 в якому звернув увагу на незадовільність роботи комісій зі складання списків присяжних засідателів. У багатьох місцевостях ці комісії взагалі не збиралися, а там, де вони збиралися, їх діяльність обмежувалася підписанням списків, складених канцелярським шляхом, без розгляду їх з погляду повноти і без оцінки моральних якостей осіб, включених до списків. Часто до цих списків включалися особи, які втратили право бути присяжними засідателями, а з іншого боку, не включалися особи, які належали «до найбільш забезпечених та інтелігентних класів населення». У результаті обов'язки присяжних засідателів виконувалися «переважно людьми

* Неточним є твердження О. Демічева про те, що закон від 12.06.1884 товаришів прокурора окружного суду включив до складу тимчасових комісій зі складання загальних списків присяжних засідателів (див.: Демічев А. А. История суда присяжных в дореволюционной России (1864–1917 гг.). М. : «Юрлитинформ», 2007. С. 176). Товариші прокурора були включені до комісій зі складання не загальних, а чергових списків.

нижчих верств населення», особами, які не відповідали за своїми внутрішніми якостями тим вимогам, яким повинні були задовольняти судді. Зокрема, до складу присяжних нерідко входили особи «з несформованими переконаннями, недостатньо розвиненим почуттям справедливості й ті, хто легко підкорювався впливу інших», і навіть особи, які належали «до того елементу міського населення, який найбільш опозиційно налаштований проти державної влади і державного суду». Такі особи зазвичай запам'ятовувалися чинами прокуратури, які підтримували обвинувачення в судових засіданнях, і у разі їх серйозного ставлення до участі в роботі зазначених комісій такі особи не підлягали б внесенню до списків. У зв'язку з цим міністр юстиції зобов'язав прокурорів окружних судів вжити енергійних заходів до скликання комісій зі складання чергових списків присяжних засідателів, до правильного і постійного їх функціонування, а також щоб під час участі в роботі цих комісій чини прокуратури наполягали на виключенні зі списків тих осіб, які за відомостями прокуратури під час виконання обов'язків присяжних засідателів виявили «явне нерозуміння завдань суду» [10, с. 190–191]. Цей циркуляр, що орієнтував прокуратуру на підбір бажаного складу присяжних засідателів, був скасований тільки 04.06.1917 після краху імперії [11, арк. 33].

Після складання комісією чергового списку присяжних засідателів і аж до процесуального формування конкретного складу суду присяжних прокуратура не впливала на цей список. За 3 тижні до відкриття судових засідань для участі в сесії суду з чергового списку обиралися за жеребом 30 основних і 6 запасних присяжних засідателів (ст. 550 Статуту кримінального судочинства). Однак закон від 12.06.1884 додатково поклав на прокуратуру наглядові повноваження, встановивши, що до початку жеребкування суд має вислухати висновки прокурора і виключити зі списку осіб, які за законом не могли бути присяжними засідателями.

Обрані присяжні були зобов'язані за викликом прибувати для участі в судовій сесії. За неявку до суду без законних причин передбачалася відповідальність: за перші дві неявки – грошове стягнення, а за третій раз – кримінальна відповідальність (ст.ст. 651, 652 СКС). Практика свідчила про поширеність фактів ухилення присяжних засідателів від явки до суду, зокрема під приводом хвороби. У 1881 році Урядуючий Сенат роз'яснив, що від прокуратури залежало порушення кримінального переслідування за явне ухилення від виконання громадського обов'язку під брехливим приво-

дом, тобто за подання до суду неправдивого свідчення про хворобу або неправдивих відомостей, що позбавляли права бути присяжним засідателем [5, с. 290]. А в грудні 1894 року на нараді старших голів і прокурорів судових палат йшлося про необхідність серйозної боротьби прокуратури з брехливими та фіктивними медичними посвідченнями про хвороби, зокрема шляхом порушення у всіх таких випадках обвинувачення [3, с. 52].

2. Негласне дізнання і спостереження за поведінкою присяжних засідателів. Процесуальний вплив прокуратури на формування складу суду присяжних

У деяких випадках прокуратура доручала поліції проведення перевірок поведінки присяжних засідателів, які прибули для участі у судовій сесії. Наприклад, у жовтні 1909 року Кам'янський поліцейський пристав за усним дорученням товариша прокурора Новочеркаського окружного суду провів негласне дізнання про поведінку 17 присяжних засідателів, які брали участь у сесії суду, з метою з'ясування питання про те, чи не було ними допущено «злочинної пристрасті» при вирішенні справ. У результаті негласних розпитувань і збору відомостей нічого злочинного не виявлено [12, арк. 2–3 зв.].

Справа доходила навіть до встановлення на вимогу прокуратури спостереження за присяжними засідателями. У вересні 1913 року у резонансній справі Бейліса на прохання прокурора Київської судової палати Г. Г. Чаплинського, у якого були відомості про можливість підкупу присяжних засідателів, Київське губернське жандармське управління встановило «найретельніше обережне» спостереження за всім складом присяжних засідателів, які мали розглядати цю справу в Київському окружному суді. Спостереження велося для з'ясування кола спілкування присяжних засідателів, можливості впливу на них осіб, зацікавлених у результатах справи, і даних про настрої присяжних, який міг позначитися на вироку. Водночас було не тільки зовнішнє спостереження (призначено 23 філери і затребувані додаткові філери з Житомира, Полтави та Бердичіва), а й встановлено безпосереднє спілкування для з'ясування настрою присяжних «зсередини». Було наказано про хід спостереження постійно «тримати в курсі» прокурора судової палати та доповідати йому всі дані, які могли дати матеріал до висновків про настрої засідателів. Незважаючи на всі ці заходи, спостереження за присяжними засідателями жодних результатів не дало [13, с. 356–361, 366].

На формування конкретного складу суду присяжних прокуратура, як і сторона захисту, впливала в судовому засіданні. З числа викликаних до суду 30 присяжних засідателів прокурор мав право без пояснення причин відвести не більше 6 осіб, а підсудні за певних обставин могли відвести до 12 осіб (ст.ст. 655, 656 СКС). Водночас, якщо суд обмежував кількість відведених прокурором (як і стороною захисту) присяжних засідателів, то вироки, що відбулися, скасовувалися Сенатом [14, с. 1759–1760]. На практиці право відводу присяжних більше використовувала не прокуратура, а сторона захисту [7, с. 92, 193].

Противником відводу присяжних засідателів був відомий судовий діяч А. Ф. Коні, який вважав, що право відводу давало привід до штучного підбору складу присяжних і не відповідало ролі державного обвинувача, який має стояти вище дріб'язкових підозр і «не підбирати ні суддів, ні закони». Тому він, коли був прокурором, ніколи не відводив присяжних засідателів. Це ж він рекомендував і товаришам прокурора. Водночас відсутність прокурорських відводів викликала подив вищих посадових осіб судового відомства [3, с. 39; 15, с. 362].

Задля усунення можливості штучного підбору складу присяжних засідателів закон від 12.06.1884 скоротив до 3 кількість присяжних, які могли бути відведені кожною стороною [6, с. 70].

За твердженням колишнього прокурора Московського окружного суду М. Ф. Громницького, правом відводу присяжних засідателів прокуратура ніколи не зловживала [16, с. 28]. На практиці були і судові засідання, в яких прокурори не відводили присяжних, і процеси, в яких вони відводили максимально можливу кількість присяжних [14, с. 1759; 17, с. 1156, 1504, 1578].

У деяких випадках прокуратура заявляла відводи з тактичних міркувань. Міністерство юстиції у 1884 році відзначило, що навіть за відсутності поважних причин до відводу присяжних засідателів прокуратура нерідко використовувала право відводу тільки для того, щоб «перешкодити захисту підібрати склад присяжних на свій розсуд» [18, с. 159]. Є свідчення працівників прокуратури та присяжних засідателів про те, що іноді прокурори викреслювали зі списку «впливових» і, з їх погляду, «неблагонадійних» присяжних тільки тому, що у попередніх справах були ухвалені виправдальні вироки [16, с. 28; 19, с. 162; 20, с. 204]. У одній зі справ обвинувач відвів присяжного засідателя, з питань якого в попередньому процесі можна було зробити висновок, що він «з м'якосердих» [21, с. 396]. Були приклади того,

що прокурори відводили всіх купців і дворян [17, с. 1406]. А у справі Бейліса, яка в 1913 році слухалася в Київському окружному суді, прокурор відвів з присяжних засідателів всю інтелігенцію, чим «привів у помітне замішання захисників» [13, с. 369].

Свої рекомендації прокурорам про відводи присяжних засідателів давало міністерство юстиції. Наприклад, 17.06.1890 товариш міністра юстиції О. Т. Аракін у секретному циркулярі № 18438 запропонував прокурорам відводити зі складу присяжних засідателів розкольників «у всіх випадках, коли є підстави припускати упереджене ставлення» таких осіб до підсудних або «неправильне розуміння ними властивостей і значення злочинних діянь, що підлягають обговоренню» [10, с. 69].

3. Участь прокуратури у засіданнях суду присяжних та її ставлення до нього

У судовому засіданні прокуратура відстоювала свою позицію перед судом присяжних у змаганні зі стороною захисту. На думку Державної Ради, обвинувачення в суді з присяжними засідателями становило «найважливіший з обов'язків осіб прокурорського нагляду» і вимагало від них «найбільших здібностей, знань і досвідченості» [22, с. 8]. Докази у справі оцінювали присяжні, які не були юристами і заздалегідь не знайомилися з матеріалами справи. Тому необхідно було переконати їх в обґрунтованості обвинувачення, але це прокуратурі вдавалося зробити не завжди. Вплив на думку присяжних багато в чому залежав від досвіду державного обвинувача, його активності під час дослідження доказів, вміння підтримання обвинувачення, ораторської майстерності, переконливості обвинувальної промови та її доступності для розуміння присяжних.

Проте присяжні засідателі у своїх спогадах стверджували, що прокурори, які виступали перед ними, «більшою частиною були бліді й безбарвні: приходили вони на свою... дзвіницю, дзвонили там більш або менш старанно і йшли геть без видимих результатів» [20, с. 201]. Як згадував відомий адвокат М. П. Карабчевський, невмілі обвинувальні промови за написаним текстом, ледь чутним голосом тощо чинили на присяжних негативне враження [23, с. 153]. З позитивного боку виділялося небагато працівників прокуратури, які відрізнялися даром говорити надзвичайно просто, ясно, виразно і які ніколи не забували, що перед ними стоїть «людина», а не злочинець. Прокурори, які впливали на присяжних головним чином силою свого таланту, були рідкісними [20, с. 201, 206].

Практика свідчила, що переконливість доказів, наданих прокуратурою, не завжди мала вирішальне значення для присяжних засідателів. У результаті в багатьох випадках присяжні виправдовували навіть тих підсудних, які в суді визнали свою провину. Наприклад, у 1894 році судом присяжних виправдано 8,7% підсудних, які визнали свою провину (1136 осіб), зокрема в Харківському судовому окрузі – 7,9% (143 з 1820), Одеському – 9,2% (118 з 1279), Київському – 6,7% (83 з 1230) [24, с. 274-286].

Суд присяжних мав дисциплінуюче значення для державних обвинувачів, які відповідальніше ставилися до справ, що розглядалися цим судом [19, с. 51]. А міністр юстиції І. Г. Щегловітов зазначав, що в суді за участю присяжних засідателів всі процесуальні гарантії отримували «своє дійсно життєве застосування» [25, с. 32].

Проте були факти (хоча і дуже рідкісні) зневажливого ставлення прокуратури до присяжних засідателів. Наприклад, у Сімферопольському окружному суді 23 вересня 1895 року стався «єдиний у своєму роді випадок зіткнення присяжного засідателя з головою і прокурором». Один із присяжних звернувся до голови з проханням скоротити тривалість оголошеної перерви в судовому засіданні, але його прохання не було задоволене. А коли після оголошення в 11-й годині ночі чергової перерви той же присяжний засідатель висловився за завершення розгляду справи без перерви, товариш прокурора, який підтримував обвинувачення, попросив суд замінити цього присяжного «за хворобою» іншим присяжним. Таке прохання було розцінене як незаконне і непристойне, як бажання публічно принизити «норовливого» присяжного засідателя [19, с. 7–9].

Були приклади уїдливих зауважень прокурора на адресу присяжних засідателів; а це викликало їх скептичне ставлення до доказів у справі й спричиняло виправдання навіть підсудних, які визнали свою провину [26, с. 478–479]. Виправдувальні вирoki дратували

і озлоблювали деяких обвинувачів, які про це давали зрозуміти присяжним, зокрема некоректними жестами, різними «глузуваннями» та «шпильками» на адресу присяжних. Все це загострювало відносини між обвинувачем і присяжними [20, с. 203–204; 26, с. 478–479].

Незважаючи на зазначені негативні приклади, загалом працівники прокуратури позитивно ставилися до суду присяжних. Його противниками, на думку дослідника судової реформи Г. Джаншиєва, були «провалені» прокурори, «прокурори-невдахи», які зустрічали відсіч від присяжних своєму обвинувальному азарту. Найбільш авторитетні представники прокуратури (М. Ф. Громницький, А. Ф. Коні, П. Н. Обнінський та ін.) були найбільш рішучими захисниками суду присяжних [19, с. 6, 11, 30, 65]. Його прихильниками були також міністри юстиції М. В. Муравйов і І. Г. Щегловітов. У грудні 1894 року на нараді старших голів і прокурорів судових палат проти суду присяжних або за його реорганізацію висловилися лише 2 прокурори з 10 [19, с. 11]. У листопаді 1896 року в урядовій комісії, яка обговорювала питання про зміни кримінально-процесуального законодавства, за ліквідацію суду присяжних виступив тільки сенатор В. Желеховський, а за його реорганізацію – 3 особи (зокрема, 2 представники прокуратури) [27, с. 18–19, 22].

Висновки

Так, можна зробити висновок про те, що, здійснюючи нагляд за діяльністю комісій зі складання списків присяжних засідателів, а також беручи участь у їх роботі та у формуванні в судовому засіданні конкретного складу суду присяжних, прокуратура опосередковано впливала на результати розгляду кримінальної справи. А діяльність прокуратури в судовому засіданні, як сторони кримінального процесу, безпосередньо впливала на судові рішення суду присяжних. Водночас правильна юридична позиція обвинувача та переконливість доказів не завжди гарантували обвинувальний вердикт суду присяжних.

Список використаних джерел

1. Сборник циркуляров и инструкций министерства юстиции. С 1 января 1865 по 31 декабря 1877 г. СПб. : тип. Правит. Сената, 1878. 1018 с.
2. Циркулярное распоряжение министра юстиции от 15 декабря 1900 года № 37669. *Журнал министерства юстиции*. 1901. № 1. С. 65–80.
3. Коні А. Ф. Вступительное и заключительное сообщения о суде присяжных и о суде с сословными представителями. *Журнал министерства юстиции*. 1895. № 4. С. 32–60.
4. Инструкция для руководства лицам прокурорского надзора Одесской судебной палаты при исполнении обязанностей, возложенных на них судебными уставами 20-го ноября 1864 г. и дополнительными к сим уставам узаконениями. Одесса : тип. Л. Нитче, 1872. 49, [33] с.
5. Сборник циркулярных указов / сост. В. В. Поповым. 2-е изд. СПб. : тип. Правит. Сената, 1890. 725 с.
6. Обсуждение вопроса об участии общественного элемента в отправлении правосудия. *Журнал министерства юстиции*. 1897. № 4. С. 37–114.

7. Демичев А. А. История суда присяжных в дореволюционной России (1864–1917 гг.). М. : Изд-во «Юрлитинформ», 2007. 320 с.
8. Сборник циркуляров и инструкций министерства юстиции. Ч. III: 1886–1888. СПб. : тип. Правит. Сената, 1889. IX, 105 с.
9. Наказ министра юстиции, генерал-прокурора, чинам прокурорского надзора судебных палат и окружных судов. СПб. : тип. Правит. Сената, 1896. 118 с.
10. Сборник циркуляров и инструкций министерства юстиции (с 1877 по 1914 г.). Секретные. Петроград : Сенатская тип., 1914. 196 с.
11. Державний архів Ростовської області (ДАРО). Ф. 41. Оп. 1. Спр. 181. 61 арк.
12. ДАРО. Ф. 425. Оп. 1. Спр. 134. 4 арк.
13. Падение царского режима: стенографические отчеты допросов и показаний, данных в 1917 г. в Чрезвычайной следственной комиссии Временного правительства : в 7 т. Т. 3 / ред. П. Е. Щеголева. Ленинград : Гос. изд-во, 1925. IV, 507 с.
14. Решения уголовного кассационного департамента Правительствующего Сената за 1870 год. Второе полугодие. СПб. : тип. Правит. Сената, [1870]. 1330 с.
15. Кони А. Ф. Собрание сочинений : в 8 т. Т. 1. М. : Изд-во «Юрид. лит.», 1966. 568 с.
16. Громницкий М. Ф. Роль прокурора на суде по делам уголовным. *Журнал министерства юстиции*. 1896. № 2. С. 1-64.
17. Решения уголовного кассационного департамента Правительствующего Сената за 1873 год. Второе полугодие. СПб. : тип. Правит. Сената, [1873]. 741 с.
18. Джаншиев Г. Основы судебной реформы (к 25-летию нового суда). Историко-юридические этюды. М. : тип. М. П. Щепкина, 1891. 432 с.
19. Джаншиев Г. Суд над судом присяжных (по поводу статей г. Дейтриха и Гражданина). М. : тип. «Рассвет», 1896. XVI, 181 с.
20. Н. Н. О. Из заметок присяжного заседателя. *Исторический вестник*. 1898. Т. 74. Октябрь. С. 185–210.
21. Никитин В. Петербургский суд присяжных (наблюдения и впечатления присяжного заседателя). *Отечественные записки*. 1871. № 5–6 (май–июнь). Отд. I. С. 201-224, 367-402.
22. Отчет по Государственному Совету за 1872 г. СПб. : тип. Второго отделения С.Е.И.В. Канцелярии, 1874. 462 с.
23. Карабчевский Н. П. Около правосудия. СПб. : тип. т-ва печатн. и издат. дела «Труд», 1902. LXXX, 460 с.
24. Высочайше учрежденная комиссия для пересмотра законоположений по судебной части : Труды. В 9 т. Т. 6. СПб. : тип. Правит. Сената, 1897. 405 с.
25. Щегловитов И. Г. Суд присяжных (из лекции по русскому судоустройству). *Журнал министерства юстиции*. 1913. № 9. С. 1–49.
26. Бобрищев-Пушкин А. М. Эмпирические законы деятельности русского суда присяжных. М. : печатня А. И. Снегиревой, 1896. [4], 616, IV с.
27. Высочайше учрежденная комиссия для пересмотра законоположений по судебной части : Труды. В 9 т. Т. 9. СПб. : тип. Правит. Сената, 1899. 758 с. разд. паг. Журнал № 5.

References

1. Sbornik tsirkulyarov i instruktсий ministerstva yustitsii. S 1 yanvary 1865 po 31 dekabrya 1877 g. (1878). [Collection of circulars and instructions of the Ministry of justice. From January 1, 1865 to December 31, 1877]. SPb. : tip. Pravit. Senata [in Russ.].
2. Tsirkulyarnoye rasporyazheniye ministra yustitsii ot 15 dekabrya 1900 goda № 37669. (1901). [Circular Order of the Minister of Justice of December 15, 1900 No. 37669]. *Zhurnal ministerstva yustitsii (Journal of the Ministry of justice)*, 1, 65–80 [in Russ.].
3. Koni, A. F. (1895). Vstupitel'noye i zaklyuchitel'noye soobshcheniya o sude prisyazhnykh i o sude s soslovnymi predstavitel'yami [Opening and closing statements about the jury trial and the trial with estate representatives]. *Zhurnal ministerstva yustitsii (Journal of the Ministry of justice)*, 4, 32–60 [in Russ.].
4. Instruktсиya dlya rukovodstva litsam prokurorskogo nadzora Odesskoy sudebnoy palaty pri ispolnenii obyazannostey, vozlozhennykh na nikh sudebnymi ustavami 20-go noyabrya 1864 g. i dopolnitel'nymi k sim ustavam uzakoneni'yami (1872). [The instruction for the management (guide) to persons of public Prosecutor's supervision of the Odessa judicial chamber at performance of the duties assigned to them by judicial statutes of November 20, 1864 and additional to these statutes legalizations]. Odessa : tip. L. Nitche [in Russ.].
5. Popov, V. V. (1890). Sbornik tsirkulyarnykh ukazov [Collection of circular decrees]. SPb. : tip. Pravit. Senata [in Russ.].
6. Obsuzhdeniye voprosa ob uchastii obshchestvennogo elementa v otpravlenii pravosudiya. (1897). [Discussion on the participation of the public element in the administration of justice]. *Zhurnal ministerstva yustitsii (Journal of the Ministry of justice)*, 4, 37–114 [in Russ.].

7. Demichev, A. A. (2007). Istoriya suda prisyazhnykh v dorevoluytsionnoy Rossii (1864–1917 gg.) [History of jury trial in pre-revolutionary Russia (1864–1917)]. M. : Izd-vo «Yurlitinform» [in Russ.].
8. Sbornik tsirkulyarov i instruktsiy ministerstva yustitsii. Chast' III: 1886–1888. (1889) [Collection of circulars and instructions of the Ministry of justice. Part III: 1886–1888]. SPb. : tip. Pravit. Senata [in Russ.].
9. Nakaz ministra yustitsii, general-prokurora, chinam prokurorskogo nadzora sudebnykh palat i okruzhnykh sudov (1896). [Order of the Minister of justice, the Prosecutor General, for the ranks of the Prosecutor's supervision of the judicial chambers and district courts]. SPb. : tip. Pravit. Senata [in Russ.].
10. Sbornik tsirkulyarov i instruktsiy ministerstva yustitsii (s 1877 po 1914 g.). Sekretnyye. (1914). [Collection of circulars and instructions of the Ministry of justice (from 1877 to 1914). Secret.]. Petrograd : Senatskaya tip. [in Russ.].
11. Derzhavnyy arkhiv Rostovskoyi oblasti (DARO). F. 41. Op. 1. Spr. 181.
12. DARO. F. 425. Op. 1. Spr. 134.
13. Padeniye tsarskogo rezhima : Stenograficheskiye otchety doprosov i pokazaniy, dannykh v 1917 g. v Chrezvychaynoy sledstvennoy komissii Vremennogo pravitel'stva. [The fall of the tsarist regime: Verbatim reports of interrogations and testimony given in 1917 to the Extraordinary Commission of inquiry of the Provisional government], 3, Leningrad : Gos. izd-vo, 1925 [in Russ.].
14. Resheniya ugovornogo kassatsionnogo departamenta Pravitel'stvuyushchego Senata za 1870 god. Vtoroye polugodiye. (1870). [Decisions of the Criminal cassation department of the Governing Senate for 1870. Second half-year]. SPb. : tip. Pravit. Senata [in Russ.].
15. Koni, A. F. (1966). Sobraniye sochineniy [Collected works]. V 8 t. T. 1. M. : Izd-vo «Yurid. lit.», 1966 [in Russ.].
16. Gromnitskiy, M. F. (1896). Rol' prokurora na sude po delam ugovornym [The role of the Prosecutor in the criminal cases]. *Zhurnal ministerstva yustitsii (Journal of the Ministry of justice)*, 2, 1–64 [in Russ.].
17. Resheniya ugovornogo kassatsionnogo departamenta Pravitel'stvuyushchego Senata za 1873 god. Vtoroye polugodiye. (1873). [Decisions of the Criminal cassation department of the Governing Senate for 1873. Second half-year]. SPb. : tip. Pravit. Senata [in Russ.].
18. Dzhanshiyev, G. (1891). Osnovy sudebnoy reformy (k 25-letiyu novogo suda). Istoriko-yuridicheskiye etyudy [Basics of judicial reform (to the 25th anniversary of the new court). Historical and legal studies]. M. : tip. M. P. Shchepkina [in Russ.].
19. Dzhanshiyev, G. (1896). Sud nad sudom prisyazhnykh (po povodu stavey g. Deytrikha i Grazhdanina) [Trial over jury trials (concerning the articles of Mr. Deitrich and the Citizen)]. M. : tip. «Rassvet» [in Russ.].
20. N. N. O. (oktyabr' 1898). Iz zametok prisyazhnogo zasedatelya [From notes of the juror]. *Istoricheskiy vestnik (Historical Bulletin)*, 74, 185–210 [in Russ.].
21. Nikitin, V. (may-iyun' 1871). Peterburgskiy sud prisyazhnykh (nablyudeniya i vpechatleniya prisyazhnogo zasedatelya) [Petersburg jury trial (observations and impressions of a juror)]. *Otechestvennyye zapiski (Domestic notes)*, 5–6, 201–224, 367–402 [in Russ.].
22. Otchet po Gosudarstvennomu Sovetu za 1872 god. (1874). [Report on the State Council for 1872]. SPb. : tip. Vtorogo otdeleniya S.Ye.I.V. Kantselyarii [in Russ.].
23. Karabchevskiy, N. P. (1902). Okolo pravosudiya. [Near justice]. SPb. : tip. t-va pechatn. i izdat. dela «Trud» [in Russ.].
24. Vysochayshe uchrezhdennaya komissiya dlya peresmotra zakonopolozheniy po sudebnoy chasti : Trudy. (1897). [The Highest established commission for the revision of the legal provisions on the judicial part: Proceedings]. T. 6. SPb. : tip. Pravit. Senata [in Russ.].
25. Shcheglovitov, I. G. (1913). Sud prisyazhnykh (iz lektsii po russkomu sudoustroystvu) [Jury trial (from a lecture on the Russian judicial system)]. *Zhurnal ministerstva yustitsii (Journal of the Ministry of justice)*, 9, 1–49 [in Russ.].
26. Bobrishchev-Pushkin, A. M. (1896). Empiricheskiye zakony deyatel'nosti russkogo suda prisyazhnykh [The empirical laws of the activity of the Russian jury trial]. M. : pechatnya A. I. Snegirevoy [in Russ.].
27. Vysochayshe uchrezhdennaya komissiya dlya peresmotra zakonopolozheniy po sudebnoy chasti : Trudy. (1899). [The Highest established commission for the revision of the legal provisions on the judicial part: Proceedings]. T. 9. SPb. : tip. Pravit. Senata, Zhurnal, 5 [in Russ.].

Стаття: надійшла до редакції 17.12.2019
прийнята до друку 21.01.2020

The article: is received 17.12.2019
is accepted 21.01.2020